
УДК 811.161.2'374

Наталія Сніжко

Інститут української мови НАН України, м. Київ

СТРУКТУРНА, ФУНКЦІОНАЛЬНА ТА ХРОНОЛОГІЧНА ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ ЛЕКСИКИ У ЗВЕДЕНОМУ СЛОВНИКУ, ТЕЗАУРУСІ Й ЕЛЕКТРОННІЙ КАРТОТЕЦІ

Статтю присвячено проблемам структурно-функціональної й хронологічної параметризації лексики, застосування якої в сучасній інтегральній лексикографії сприяє комплексному дослідженню історії та сучасного стану української мови як вагової ланки багатомовного інформаційного простору. Визначено шляхи системного вивчення активного й пасивного лексичних фондів мови, запропоновано способи інтегрально-ідеографічного моделювання та розбудови сучасної електронної картотеки на основі Зведеного словника лексики української мови кінця XVIII — поч. XXI ст. Подано зразки системного опрацювання новотворів О. Гончара.

Ключові слова: структура та функціонування лексики, лексикографічна параметризація, динаміка мови, зведений словник, інтегрально-ідеографічне моделювання, новотвори О. Гончара, електронна картотека.

Оновлений лексикон української мови засвідчує результати активної пізнавальної діяльності українців і є вагомим стимулом розвитку сучасних макронаукових досліджень, спрямованих на досягнення закономірностей розвитку мови й суспільства в умовах активної міжмовної комунікації.

Особливо інтенсивно розвивається нині українська інтегральна лексикографія, зокрема та її ланка, яка зосереджена на інтегруванні лексичних одиниць мови, давніх і нових за часом створення. Здобутки системного дослідження динамічних змін мови представлені працями В.В. Жайворонка, Є.А. Карпіловської, Н.Ф. Клименко, Л.А. Лисиченко, В.В. Німчука, В.Г. Скляренка, О.О. Тараненка, О.А. Стишова, Л.В. Струганець та інших.

© Н.В. СНИЖКО, 2016

Співробітники відділу лексикології та лексикографії працюють над створенням інтегральної лексикографічної системи «Історія, структура та функціонування лексики української мови кінця XVIII — поч. XXI ст.». Її основою є Зведений словник лексики української мови кінця XVIII — поч. XXI ст. [18–21], який уклали й завершують редагувати З.Г. Козирева, І.А. Самойлова, Н.В. Сніжко, Л.В. Мовчун, О.М. Тищенко, Л.О. Тищенко, В.О. Балог, О.А. Дюндик, Л.І. Дідун, І.А. Прядко. Відповідальне редагування здійснює І.С. Гнатюк. Електронний зведений словник сформовано на основі двадцяти лексикографічних джерел, найдавнішим серед яких є словник П.П. Білецького-Носенка (укладений на поч. XIX ст. й опублікований В.В. Німчуком 1966 р.), а найсучаснішими — «Український орфографічний словник» (за ред. В.Г. Скляренка), Великий тлумачний словник і Великий зведений орфографічний словник (за ред. В.Т. Бусла). Повний перелік опрацьованих словників подаємо в кінці статті.

Зі Зведеного словника постає багатовікова історія розвитку української мови й українського народу. У ньому відображені закономірності мовної концептуалізації світу й відтворені досягнення українських словників у опрацюванні динаміки мови й суспільного життя.

Кожен словник в електронній системі має відповідне позначення (індекс), напр., СУМ, ВТС, ВЗОС, Орф-75, Орф-94, Орф-9, БН, Гр, що є маркером хронологічної фіксації слова. За допомогою комп'ютерних технологій способом систематизування індексів словників маємо можливість визначати найдавніші шари лексики, лексичне ядро мови, відбите сукупністю нормативних словників, та ділянки нової й актуалізованої лексики. Отже, лексичні інновації постають у такій системі на тлі загальних закономірностей розвитку лексичного складу мови кінця XVIII — поч. XXI ст. Вони проаналізовані в контексті співвідношення активного й пасивного лексичних фондів мови, стилістичного поширення лексики впродовж віків, взаємодії термінологічної лексики із загальноживаною тощо. За масштабністю охоплення лексичного матеріалу зведений словник є нині найповнішим тезаурусом. Він містить, практично, генеральний реєстр лексичного складу мови кінця XVIII — поч. XXI ст. За обсягом (понад 400 а.а.) академічний Зведений словник перевищує Великий зведений орфографічний словник (за ред. В.Т. Бусла), адже до його реєстру входять лексичні одиниці «Словника української мови» П.П. Білецького-Носенка, «Малорусько-німецького словаря» Є. Желехівського й С. Недільського, «Українсько-англійського словника» К. Андрусишина і Я. Кретт та ін.

Академічний Зведений словник містить основні параметри системних відношень слів та їхніх значень (частиномовні, синонімічні, варіативні, дериваційні тощо), отже, в перспективі стане основою загальномовного тезауруса як інформаційно-довідкової системи з відповідним навігатором та можливостями ідеографічної класифікації лексики. На основі зведеного словника планується дослідження авторських лексико-

нів письменників ХХ–ХХІ ст., адже на тлі генерального реєстру лексичних скарбів мови розкриваються особливості індивідуального словотворення письменників та їхній внесок у розбудову інноваційного фонду, відродження забутих слів, розширення засобів художньо-образного відтворення дійсності т. ін.

Отже, комплексне дослідження динаміки українського лексикону у відділі лексикології та лексикографії зосереджене навколо таких основних завдань: 1) створення Зведеного словника лексики української мови кінця ХVІІІ — поч. ХХІ ст., 2) формування електронного загальномовного тезауруса з функціями структурної, функціональної та хронологічної класифікації лексики, 3) створення електронної картотеки лексики сучасної української мови та 4) дослідження індивідуально-авторських лексиконів письменників у сув'язі із загальномовним реєстром лексичних одиниць української мови кінця ХVІІІ — поч. ХХІ ст.

У цій статті аналізуємо ті проблеми інтегрального лексикографічного моделювання, які важливі для формування методології лексикографування й системного опрацювання лексичних одиниць та лексикографічних параметрів, що їх супроводжують. За основу беремо класичне визначення лексикографічного параметра як кванта інформації про словникову одиницю, яке належить Ю.М. Караулову [9]. Вважаємо, що саме лексикографічні параметри є основою інтегрально-ідеографічного моделювання, яке дозволяє відтворювати природне структурування лексичного складу мови, визначати закономірності його функціонування й динамічного розвитку.

Нижче подаємо фрагмент Зведеного словника, у якому слова розташовані за алфавітом і супроводжуються кортежами індексів, структурними та функціональними маркерами:

а́гро... (у скл. зі знач. агрономічний) СУМ ВТС СІС ССІС УРЕ
агроархеоло́гія ім. ч. ВЗОС
агроба́за ім. ж. СУМ ВТС Орф-9 УРС
агроба́нк ім. ч. Орф-9
агробі́знес ім. ч. ВТС Орф-9 ВЗОС ССІС НСЗ (ек.)
агробіогеоце́ноз ім. ч. ВТС ВЗОС ССІС
агробіо́лог ім. ч. СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (аг)
агробіологі́чний прикм. СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (аг) УРС
агробіоло́гія ім. ч. СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (аг) УРЕС
агробіоце́ноз ім. ч. ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (аг) СІС (мн.) УРЕ
агробота́ніка ім. ж. Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (аг)
агробота́нічний прикм. Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (аг)
агрого́рток ім. ч. СУМ
агрого́ртовий прикм. Орф-94 ВЗОС ОЕ (аг)
агрого́ртовий Орф-75
агрого́ртозна́вство ім. с. ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (аг і гр'у)
агрого́ртозна́вство СУМ Орф-75 УРС
агроділя́нка ім. ж. СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (аг) УРС
агродопо́мога ім. ж. УРС

агредифікатор *ім. ч.* ВЗОС
агроекологічний *прикм.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агроекологія *ім. ж.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агроекономічний *прикм.* Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агроекосистема *ім. ж.* ВЗОС
агроетнографія *ім. ж.* Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агрозахід *ім. ч.* СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агрозоотехнік *ім. ч.* ВЗОС
агрозоотехніка *ім. ж.* ВЗОС
агрозоотехнічний *прикм.* СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар і з’о)
агрокліматичний *прикм.* УРЕ₅~
агрокліматологічний *прикм.* Орф-9
агрокліматологія *ім. ж.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар) СІС ССІС УРЕС УРЕ
агрокомбінат *ім. ч.* ВТС Орф-9 СІС
агрокомплекс *ім. ч.* СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агроконвєср *ім. ч.* ВЗОС
агроконсорціум *ім. ч.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агрокультура *ім. ж.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар) СІС ССІС УРЕС
агрокультурний *прикм.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агрокурси *ім. мн.* СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар) УРС
агрокурси Гол
агролісомеліоративний *прикм.* СУМ Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар і л’і)
УРС (с. з.)
агролісомеліоратор *ім. ч.* СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар і л’і)
УРС (с. з.)
агролісомеліорація *ім. ж.* СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар і л’і)
УРС (с. з.) УРЕС УРЕ
агромаксимум *ім. ч.* УРС
агроманія *ім. ж.* ВТС ВЗОС
агромеліоративний *прикм.* СУМ ВТС Орф-9 ВЗОС
агромеліоратор *ім. ч.* ВТС Орф-9 ВЗОС
агромеліорація *ім. ж.* СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар) УРС (с. з.)
агрометеоролог *ім. ч.* ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агрометеорологічний *прикм.* СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
УРЕС~
агрометеорологія *ім. ж.* СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар) УРС
СІС УРЕ
агрометр *ім. ч.* Орф-94 ВЗОС ОЕ <...>
агрохімія *ім. ж.* СУМ ВТС Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС (‘ар) ОЕ УРС СІС УРЕС
УРЕ
агрохімія УНС (*при* агрокурс)
агрохімоб’єднання *ім. с.* ВТС ВЗОС
агрохімофіт *ім. ч.* ВЗОС
агроценоз *ім. ч.* ВТС (*разом з* агрофітоценоз) Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар)
агроценологія *ім. ж.* ВЗОС
агрошкола *ім. ж.* Орф-75 Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ (‘ар) УРС <...>
агрокурс *ім. ч.* УНС (*разом з* агромашина, агронавчання, агропарада, агроном,
агрономія, агрономічний, агроправило, агротехніка, агротехнічний, агрохімія)
агромашина *ім. ж.* УНС (*при* агрокурс)
агронавчання *ім. с.* УНС (*при* агрокурс)

- агронара́да** *ім. ж.* УНС (*при* агроку́рс)
агроно́мний *прикм.* УАС (*при* агроно́м)
агропра́вило *ім. с.* УНС (*при* агроку́рс)
а́грус *ім. ч.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ Ж (*при* а́грест) Гол (*разом з* а́грест) УНС (*разом з* а́грест, а́грусовий) УАС (*разом з* а́грест, а́грусівка, а́грусовий)
а́грус СУМ Орф-75 БН Гр (*разом з* а́грус) Гол (*разом з* а́грест) УАС (*мс*) УРС
УРЕС УРЕ
а́грес Гр (*разом з* агрис, а́грест, а́грус)
а́грест Ж (*разом з* а́грус) Гол (*при* а́грус) УАС (*бот.*) (*разом з* агрис, а́грус, а́грусовий)
а́грест УНС (*бот.*) (*разом з* а́грестовий)
а́грусівка *ім. ж.* Орф-94 Орф-9 ОЕ Гр (*разом з* а́грусівочка) Гол УАС (*при* а́грус)
а́грусівка ВТС ВЗОС
а́грусівка СУМ Орф-75 БН (*разом з* а́грусівочка) УРС
а́грусівочка *ім. ж.* Гр (*при* а́грусівка)
а́грусівочка БН (*при* а́грусівка)
а́грусовий *прикм.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ
а́грусовий Гр Гол УАС (*при* а́грус)
а́грусовий СУМ Орф-75 УНС (*при* а́грус) УРС
а́грусовий БН
а́грестовий УНС (*при* а́грест) УАС (*при* а́грест)
а́гу *виг.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС Гр (*разом з* а́гусі)
а́гу СУМ Орф-75 Орф-9 Гр (*разом з* а́гов) Гол УРС
а́гукання *ім. с.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ
а́гукання Орф-75
а́гукати *дієсл. недок.* ВТС (*розм.*) Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ
а́гукати СУМ (*розм.*) Орф-75 Я
а́гусеньки *виг.* ВТС (*разом з* а́гусі) Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ
а́гусеньки Орф-75 Орф-9
а́гусіньки СУМ
а́гусі *виг.* ВТС Орф-94 Орф-9 ВЗОС
а́гусі СУМ Орф-75 Орф-9 Гр УРС (*разом з* а́гусіньки)
а́гусінькі *виг.* ВТС (*разом з* а́гусі) ВЗОС
а́гусінькі СУМ (*разом з* а́гусі)
а́гуськати *дієсл. недок.* ВТС (*розм.*) (*разом з* а́гукати) Орф-94 Орф-9 ВЗОС ОЕ
а́гуськати СУМ (*розм.*) Орф-75 Орф-9 <...>

Зі Зведеного словника довідуємося про час першої фіксації слів у лексикографічних джерелах, наявність варіантів написання чи наголошування, визначаємо особливості асимілювання запозичених слів, з'ясовуємо динаміку мови та мовних норм тощо. Проте за алфавітним упорядкуванням слів губляться загальні закономірності розвитку лексичного складу мови. Виявити їх та підготувати для системного дослідження можна за допомогою комп'ютерного опрацювання лексикографічних параметрів.

Нижче подаємо результати автоматизованого опрацювання структурних, функціональних та хронологічних параметрів Зведеного словника (для літери А), які дозволяють виявити закономірності розвитку лексичного складу мови за частинами мови (табл. 1.):

Таблиця 1. (фрагмент). Лексикографічне відображення динаміки українського лексику кінця XVIII — поч. XXI ст. (літера А)

Лексеми	БН	Гр	СУМ	ВТС	Орф-75	Орф-94	Орф-09	ВЗОС	СІС	ССІС	УРЕС	УРЕ	НСЗ
Ім.	36	180	1214	4377	1359	1939	2995	5632	1576	1481	852	929	55
Прикм.	12	47	461	1356	662	890	1422	1979	143	235	10	13	12
Числ.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Займ.	1	2	9	9	9	9	9	9	0	0	0	0	0
Дієсл.	3	23	100	161	91	110	188	180	16	59	0	0	0
Дієприкм.	0	0	28	81	39	43	55	93	0	2	0	0	0
Дієприсл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Присл.	2	18	70	89	22	22	98	88	4	4	4	4	0
Прийм.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Спол.	4	9	5	4	6	7	9	9	0	0	0	0	0
Част.	0	5	12	18	17	13	15	18	0	0	0	0	0
Виг.	3	38	24	23	15	21	25	24	2	1	0	0	0
Разом	61	322	1923	6118	2220	3054	4816	8032	1741	1782	866	946	67

Автоматизацію лінгвістичних досліджень здійснюють М.Д. Сніжко та Б.М. Сніжко.

За комплексами індексів давніх і нових словників (СУМ, ВТС, Орф-75, Орф-94, Орф-9, ВЗОС, ОЕ, БН, Ж, Гр, УНС, УАС, УРС) визначаємо лексичне ядро мови, куди входять іменники (*агрус, англієць, аптека, аптекар, аркуш, баба, бабуня, бавовна, багатир, багаття, багач, багно, базар, бандура, барвінок, батіг, батько, бесіда, борошно, борщ, брехня, будинок, бузок, вареник, вдячність, весілля, вечеря, закон, збіжжя, зброя, збруя, зоря та ін.*), прикметники (*англійський, аркушевий, бавовняний, бідний, білий, блакитний, богомільний, брехливий, важкий, весільний, залізний, збрійний, звичайний, зелений та ін.*), дієслова (*бавити, бажати, балакати, бачити, бити, бігати, благати, брати, бряжчати, бубоніти, бурчати, везти, залицятися, зарікатися, зміцнити, зробити та ін.*), прислівники (*абияк, байдуже, близько, завжди, задалегідь, зненацька та ін.*).

За одиничними індексами, напр. «тільки у словнику П.П. Білецького-Носенка» (*анахтемськи, англяне, англянин, англянка, багнючий, бандуристенко, борвінок, баталжан, братевство, брилястий та ін.*) або «тільки у словнику Д. Яворницького» (*азбучник, азотняк, аньолик, бабзделя, бабздуля, баболубство, бабура, бадьор, базаренко, байдич, балакай, бараболянник, батькович, безбожченко, безгіддя, бездорожньо, безклопотно, безріддя, безсумління, безхарчя, біляня, білашко, бовтяк, богомолення, богомудрий, бозюн, бувайло, булькані, бчелка та ін.*), визначаємо групи пасивної лексики.

Автоматично одержуємо групи слів інноваційного фонду: окремо за показником «тільки в Орф-9» або «тільки у ВЗОС». За матеріалами словника Орф-9 виявляємо активне поповнення розряду інновацій складними

словами з основами: абстрактно- (*абстрактно-гуманістичний, абстрактно-математичний, абстрактно-теоретичний, абстрактно-узагальнений*), авторитарно- (*авторитарно-олігархічний, авторитарно-патріархальний, авторитарно-прагматичний*), авторсько- (*авторсько-виконавський, авторсько-дидактичний, авторсько-проектний*), агітаційно- (*агітаційно-інформаційний, агітаційно-презентаційний, агітаційно-рекламний*), адміністративно- (*адміністративно-виробничий, адміністративно-директивний, адміністративно-фінансовий*), аналітико- (*аналітико-консалтинговий, аналітико-маркетинговий, аналітико-стратегічний*) та ін. Систематизування таких слів увиразнює тенденції активного осново- та словоскладання, які відтворюють нові реалії й пріоритети нового мовомислення. Отже, за допомогою комп'ютерних технологій можемо моделювати динаміку мовної системи, «рухати» досліджувані групи лексики, які виокремлюємо за різними лексикографічними параметрами та формальними ознаками.

Інтегрування лексикографічних й текстових даних в одній електронній системі дає нині багатий матеріал для вивчення історії розвитку кожної частини мови. Можемо зіставити, напр., загальний реєстр прислівників Зведеного словника з реєстром «Українсько-англійського словника» К. Андрусишина та Я. Кретт, який містить велику кількість нових слів, а також із прислівниковими новотворами сучасних письменників, зокрема О.Т. Гончара та І.Р. Вихованця. Приклади прислівникової деривації, засвідчені в нижче поданій таблиці (табл. 2), відображають активний розвиток цього напрямку словотворення й засвідчують особливості вживання прислівників у прозових та поетичних творах.

Інтегральне моделювання історії розвитку лексичного складу мови за матеріалами лексикографічних праць та художньо-публіцистичних творів виявляє закономірності динаміки мови та мовних норм, теоретичному осмисленню яких присвячені праці К.Г. Городенської, П.Ю. Гриценка, С.Я. Єрмоленко, Н.Ф. Клименко, В.В. Німчука, О.О. Тараненка

Таблиця 2. (фрагмент). Інтегрування лексикографічних та текстових даних про прислівники української мови кінця XVIII — поч. XXI ст.

Джерела	Приклади слів
«Українсько-англійський словник» К. Андрусишина і Я. Кретт	Азбучно, акцентовано, ароматично, асексуально, атонічно, високодостойно, високодушно, високолетно, високомудро, витруджено, звеличено, зенітно, зернисто, зигзагувато, зігноровано, зіллясто, злучно, золотодайно, золотоцвітно, поконвічно, полігамічно, політехнічно, поліфонічно, поліційно, понадхмарно.
Проза О. Гончара	Безжиттєво, вдячливо, гарматно, горьовито, жагливо, навсторч, навперекидь, навпереріз, нездвижно, поважки, сягністо, украйока, різноколірно, знерухомлено, щебетливо.
Поезія І. Вихованця	Думно, кленово, твердинно, титанно, хвилинно, замрійно, невабом, океанно, музично-океанно, жовтолисто.

та ін. [1; 6; 7; 8; 10; 12; 28]. В інтегральній лексикографічній системі простежуємо особливості становлення літературної мови й розвиток методології її нормативного лексикографічного опрацювання.

Стабільну частину українського лексикону, його нормативну основу відтворюємо способом моделювання спільного реєстру орфографічних словників різного часу створення (Орф-75, Орф-94, Орф-9, ВЗОС). Така стійка орфографічна частина Зведеного словника є базовою для українського правопису. Її можна використати для укладання нового орфографічного словника, що спирається на досвід вітчизняних та зарубіжних лексикографів. Отже, сукупний реєстр нормативних словників — основа дослідження лексичного ядра мови й законів української орфографії, а матеріали давніх словників (БН, Ж, Гр, Я) — основа вивчення динамічних змін у мові.

Для дослідження історії українського мовомислення, розвитку чи змін світоглядних позицій мовців тощо особливо важливими є ті рухомі страти лексики, які виділяємо внаслідок системного опрацювання структурних та функціональних параметрів. Сьогодні ми можемо порівняти мовну картину світу українців 2-ої пол. ХХ ст., змодельовану за лексикографічними параметрами 11-томного СУМ, і ту нову, що відображена у ВТС, словниках нових слів і значень, творах сучасних письменників.

На основі лексикографічних параметрів, а саме словникових ідентифікаторів, що відтворюють родові й видові семи, а отже відображають ієрархічні відношення слів та їхніх значень, вдалося з'ясувати, що весь семантичний простір ПРЕДМЕТНІСТЬ в українській мові 2-ої пол. ХХ ст. зводиться до 101 ідеографічного класу (ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ЧАС, ПРОСТІР, ДІЯ, ЗНАРЯДДЯ ДІЇ, РЕЗУЛЬТАТ ДІЇ, ЯКІСТЬ, КІЛЬКІСТЬ та ін.) [23].

Найоб'ємнішим є ідеографічний клас ЛЮДИНА, на який припадає 16 % від усього семантичного простору, представленого 53 тис. іменників. Ідеографічні групи в семантичному просторі ЛЮДИНА виділяємо за словниковими ідентифікаторами: **той** (об'єднує 2214 слів), **жін.** (2196), **людина** (1384), **фахівець** (521), **особа** (475), **робітник** (452), **жінка** (208), **послідовник** (161), **прихильник** (149), **чоловік** (135), **працівник** (114), **майстер** (112), **дружина** (109), **дитина** (92), **дівчина** (68), **власник** (67), **керівник** (59), **мешканець** (53), **учень** (53), **спортсмен** (50), **продавець** (48) і т. д. Словникові ідентифікатори структурують семантичний простір і дозволяють виявляти закономірності різноаспектного осмислення поняття ЛЮДИНА, що формувалися упродовж віків.

Визначальними ознаками структури й функціонування найменувань людей є значна кількість оцінних лексем та слів на позначення професійного спрямування осіб. Такі закономірності виявляємо внаслідок систематизування слів за різними лексикографічними параметрами. Зокрема, за ознакою кількісного наповнення синонімічних груп визначаємо продуктивні ряди синонімів, спрямованих на засудження нероб, п'яниць, зрадників, волоцюг, підлабузників тощо. Сутність поняття «підлабузник»

розкривається багатокомпонентним синонімічним рядом: *підлабузник, блюдолиз, лизоблюд, полизач, облесник, підлабуза, підлизень, підлипайло, підшивайло, прихвостень* тощо. Для позначення злочинців, як засвідчує системний аналіз, в українській мові другої половини ХХ ст. існувало кілька синонімічних рядів, до складу яких входять лексеми: *злодій, злодійчук, крадій, торбохват, шахрай, аферист, шильник, шулер*. Сьогодні ці групи активно поповнюються новими словами. Лексеми *автокрадій, зламувач, кишенькар, барсеточник, мистецтвочрад, супершахрай* зареєстровані у нових лексикографічних працях А.М. Нелюби, О.М. Тищенко та ін. авторів.

Найбільшу кількість оцінних слів містить ідеографічна група, сформована на основі ідентифікатора *той*. Кожне п'яте слово цієї групи (*бабій, балагур, белькотун, горлодер, задерій, реготун*) позначене ремаркою *розм.* Тут зібрані слова, які увиразнюють зовнішні, внутрішні, інтелектуальні, соціальні та інші характеристики осіб. Такі оцінні назви є традиційним способом категоризації людей. Статистичне дослідження виявляє, що в українській мовній картині світу другої половини ХХ ст. значну частку негативнооцінних слів складають також найменування жінок і дітей. Поруч із стилістично нейтральними та словами з позитивною семантикою (*маля, малюк, маленя, немовля, кровинка, первісток, хлопчик, дівчинка* тощо) у складі групи ДИТИНА виявляємо цілу низку зневажливих та лайливих слів (*байстрик, бахур, безбатченко, вилупок, вилупча, вишкребок, голопуцьок, старча, шмаркач* тощо). Такі слова відібрані з творів Т. Шевченка, П. Мирного, М. Коцюбинського, Л. Українки, М. Стельмаха та ін. письменників, які відтворили нерадісне життя дітей минулих епох. Щоправда й нині, як засвідчують новітні лексикографічні праці, ця ділянка лексики поповнюється словами з негативною конотацією (*бандюченя, бомження*). Позитивно забарвлені назви дітей представлені сьогодні лексемами: *лицейст, тинейджер, встигайко* та ін. [13; 16].

Отже, комплексна параметризація лексики дозволяє визначати особливості структури й функціонування значних масивів лексики. За загальними статистичними даними, одержаними на всьому лексичному масиві ЛЮДИНА, відтвореному укладачами 11-томного СУМ, виявляємо, що серед понад 11 тис. найменувань людей — 2 тис. слів вживаються в розмовному мовленні, рідковживаними є 595 одиниць, зневажливими — 458 назв людей, лайливими — 131, фамільярними — 34, вульгарними — 17. Близько однієї тисячі слів укладачі 11-томного СУМ позначили ремаркою *заст.*, 296 — *іст.* Народнопоетичних назв людей — 48. З іронічним значенням вживаються 94 слова, жартівливими є 36 найменувань.

Така параметризація особливо важлива для дослідження історії розвитку кожної групи лексики й мовної системи загалом. Нижче подаємо фрагмент ідеографічної групи СЕЛЯНИН, який засвідчує значну кількість застарілих та історичних назв селян, а також інформує про життя селян в інших країнах світу:

виведенець — *заст.* Селянин, переселений на іншу землю;
відрубник — *іст.* Селянин, що вийшов з громади й був наділений відрубом (у 3 знач.);
відхідник — *іст.* Селянин, який тимчасово йшов із села на заробітки;
городник — *іст.* Селянин феодально-кріпосницької України, який мав невелику присадибну ділянку (город) і відбував панщину;
дворак і рідко дворяк, іст., розм. — Селянин, що працює у панському дворі; дворовий;
дехкан і дехканин — У Середній Азії та Казахстані — селянин;
закуп — У стародавній Русі — бідний селянин, який одержував позичку від землевласника і ставав залежним від нього;
колон — *іст.* Селяни (батрак, напівкріпак, орендар і т. ін.) у романських країнах і країнах Латинської Америки;
отчичі — Селяни в Росії, в Україні та в феодальній Литві XV—XVI ст., предків яких феодалі позбавили права переходу і закріпачили;
серв — У Західній Європі часів середньовіччя — кріпосний селянин, особисто залежний від феодала;
халупник — *іст.* Безземельний селянин, бідняк, який мав тільки халупу;
чорносошник — *іст.* Чорносошний селянин // Селянин, хлібороб узагалі.

Нині група СЕЛЯНИН поповнюється новими назвами, які активно творяться за допомогою основи *агро-* (*агрозоотехнік, агро меліоратор, агрофізик*). Отже, спостерігаємо зміни в структурі груп, способах номінації та концептуалізації.

Системне опрацювання структурних та функціональних параметрів 11-томного СУМ дозволяє моделювати значні досягнення соціуму в науково-професійній сфері. Ідеографічне структурування агентивних назв та статистичне опрацювання словникових ідентифікаторів, залучених до відображення семантики 'людина-діяч', підкреслює вагомість фахівців, робітників, працівників, майстрів, спортсменів, продавців, артистів, лікарів, музикантів, службовців, спеціалістів, художників, військовиків та ін. професійних діячів у житті української спільноти другої половини ХХ ст. Варто зазначити, що лексичне наповнення перелічених груп — це значне досягнення укладачів 11-го томного Словника української мови (1970—1980 рр.), які опрацювали велику кількість різножанрових джерел. Перелічені ідеографічні групи відтворюють пріоритети мовомислення українців другої половини ХХ ст. й увиразнюють важливість наукових засад виробничої сфери. Аналіз структурних та функціональних особливостей групи ФАХІВЕЦЬ виявляє значну частку слів, утворених за допомогою коренів **лог** (*агробіолог, акцентолог, бактеріолог, єгиптолог*) та **зна** (*бібліотекознавець, правознавець, музикознавець, театрознавець*), що підкреслює високий рівень науки в епоху науково-технічного прогресу. У додатках до 11 тому Словника української мови зареєстровані нові на той час лексеми (*імунолог, геронтолог, гематолог, косметолог, нефролог* та ін.), які засвідчують невинне поповнення найменувань високоосвічених фахівців.

Сукупна кількість найменувань фахівців, спеціалістів та майстрів в 11-томному СУМі перевищує кількість назв робітників. Проте важливість інтегрального опрацювання назв робітників очевидна, адже одини-

ці цієї групи поступово відходять до пасиву. 11-томний СУМ містить 452 назви робітників, які відтворюють різні види фізичної праці: *бурильник, вальцювальник, вантажник, варильник, відгрібальник, відчіплювач, волочильник, довбальник, завантажувач, заклепник, здиральник, зшивальник, каменярь, клепальник, кочегар, кригоруб, ливарник, лісоруб, осмолювач, розкрійник, складальник, скловар, складув, склоріз*.

Наповненість груп МУЗИКАНТ (*арфіст, валторніст, кларнетист, литаврист*) та ХУДОЖНИК (*аквареліст, мариніст, пейзажист, портретист, силуетист*) свідчить про високі мистецькі досягнення українського народу. Щільне лексичне відтворення характерне і для групи СПОРТСМЕН, яка містить 50 слів (*бобслеїст, дельтапланерист, самбіст, фехтувальник*), що увиразнює високий рівень розвитку фізичної культури й спорту.

Подані вище фрагменти української мовної картини світу другої половини ХХ ст. засвідчують вагомість системного дослідження структурних та функціональних параметрів 11-томного СУМ. Укладачі тлумачного словника, зазначав Л.С. Паламарчук, намагалися якомога повніше відтворити лексико-фразеологічні надбання українців, що відображають структуру світу й особливості українського світосприймання [14]. Докладній характеристиці української мовної картини світу, змодельованій за матеріалами 11-томного Словника української мови, присвячена наша монографія, яку готуємо до друку. У ній хочемо показати, як на основі 53 тис. іменників укладачі тлумачного словника відтворили складну будову Всесвіту, увиразнили національно-мовні особливості категоризації світу, засвідчили традиції українського мовотворення й відобразили досягнення українців другої половини ХХ ст. 11-томний СУМ розглядаємо як надійну основу розбудови української ідеографії та сучасних макронаукових досліджень історії мови і світової цивілізації.

Про вагомість способів структурної, функціональної та хронологічної параметризації лексики йдеться у працях М.М. Пешак, В.М. Русанівського, Н.В. Клименко, Є.А. Карпіловської, Н.В. Сніжко, Л.В. Струганець та ін. учених. Функціональне та стилістичне ремаркування застосовують нині укладачі ідеографічного словника нової лексики «Активні ресурси сучасної української номінації» (за ред. Є.А. Карпіловської), «Словника нових слів і значень» (укл.: Л.В. Туровська, Л.М. Василькова). Спеціальні позначки для відтворення історії слів використовують укладачі словникових матеріалів «Нові й актуалізовані слова та значення» (за ред. О.М. Тищенко). Вкрай важливими вони є і при формуванні нової електронної картотеки, яка формується нині на новій джерельній основі [4].

Уже на початковому етапі опрацювання індивідуально-авторського лексикону О. Гончара відчуваємо необхідність позначення та систематизування в електронній картотеці всіх нюансів лексичних значень та особливостей їх використання автором. Нагальною потребою є також рубрикування образно-виражальних засобів, якими так щедро наповнив Олесь Гончар свої прозові твори останніх років життя, зокрема повісті та оповідання у збірці «Далекі вогнища» (1987 р.).

Творчості О. Гончара, як відомо, присвячено чимало наукових праць, серед яких ґрунтовні монографії Н.М. Сологуб та М.І. Степаненка [24; 25; 26]. Деякі лексичні одиниці та сталі вирази, зафіксовані Н.М. Сологуб у покажчику до праці «Мовний світ Олесея Гончара», звичайно, повторюються і в нашій електронній картотеці, напр.: *білопінна повінь розквітлих садків; викорінювач зла; вишневий сміх; дівочі груди, мов кавунята; руки коцеліють; полукіпки, мов хатки золотаві* тощо. Поруч із уже зареєстрованими лексико-семантичними та словотвірними інноваціями О. Гончара у сучасній інтегральній лексикографічній системі постає потужний арсенал авторських новотворів, які увиразнюють ідіостиль письменника й об'єктивують енергетичний потенціал українського мовотворення.

Олесь Гончар збагачує новими словами всі частини мови. Укладачі 11-томного СУМ часто використовували цитати з творів О. Гончара. Досі нелексикографовані слова, дібрані зі збірки «Далекі вогнища» [5], увійдуть до наступних видань академічних тлумачних словників і постануть основою дослідження закономірностей української концептуалізації та категоризації дійсності. Нижче подаємо приклади слів, якими Олесь Гончар збагачує розряди іменників (*дораджувач, супроводець, однопланетянин, киевомогильянець, байдикар, замерзайло, тиняйло, занудько, недотямок, тужба, грайвище, всемогуття, метикованість, покривдженість, перевантага, уживчивість, взаємоприязнь, сніговерть, кожух-зимогрій, часоплин, зореппластво, ясновидність*), прикметників та дієприкметників (*вольовитий, всеохопний, всепрощальний, вибляклий, недоцвітний, обнадійливий, волоцюжний, підобрійний, білопінний, вічноблакитний, сиводавній, високогуманістичний, глибокохвилюючий, забагнучений, закушпелений, розбагнучений, розбряклий, розвітрений, розкошистий, розсяний, найдовговічніший, найжаданіший, напіввідхилений, напівстишений, зіркоокий, жаркоокий, палкоокий, звирований, зхмурений*), дієслів та дієприслівників (*занишкнути, відчубучити, вкублится, прокліпнутися, коцеліти, ожвавівши, відборонюючись, втямлюючи*) і т. д.

На тлі загального реєстру Зведеного словника особливо виразно постає категорія оцінних слів, для формування якої Олесь Гончар активно використовує морфеми *най-*, *роз-*, *за-*, *не-*, *напів-* та ін. Варто зазначити, що, напевно, саме завдяки О. Гончару до сучасних нормативних словників ввійшла група прикметників та прислівників з префіксом *най-*. Укладачі 11-томного СУМ лише в додатках до 11-го тому (1980) почали фіксувати слова з *най-*, причому із 32 слів майже четверта частина — відібрані із творів О. Гончара або супроводжуються цитатами із його творів: *найбільший, найважчий, найгірший, найліпше, наймолодший, найперш, найраніше*. В «Українському орфографічному словнику» (за ред. В.Г. Складенка, 2009) зареєстровано близько 400 слів з префіксом *най-*. З оповідань та повістей О. Гончара, вміщених у збірці «Далекі вогнища», постають: *найбаламутніший, найвитриваліший, найтривкіший, найневдатніший, найпекучіший, найхисткіший* та ін.

Збірка «Далекі вогнища» — джерело дослідження мовно-аксіологічних засобів, важливих для розуміння констант української культури й

предковічних засад духовності. Актуальними сьогодні є роздуми письменника про любов, щастя, добродіяння, взаємовживчивість, взаємопізнавання тощо: *Якщо із арсеналів кількатисячолітньої духовності ми не добудем бодай тієї простої істини, що нам треба бути не такими зловорожими одне до одного, якщо ми не навчимося елементарної взаємовживчивості, терпимості — неминуче в крові захлинемося* [5 : 66].

Гармонійно й граційозно постають авторські порівняння та образні вислови: *З вікна Миколиного кабінетика нам видно далеку вечірню хмарину, вона, як пелюстка, вся світиться по крайнебу рожевим світлом* [Там само]; *...вона з усміхом повертається і сяк і так, виблискуючи перед нами в своїх темно-синіх, як осінні озера, оксамитах* (О. Гончар, Корида, с. 121), *...частіше показуйте дітям Дніпро. Хай побачать його вдень, коли він перед вами сяйвом тече, повен сонця і блакиті...* (О. Гончар, Геній в обмотках, с. 134); *...навстріч мені зачервонили калачики ... невідцвітні калачики нашої молодості* [5 : 89]; *Перекотився рік, круглий, мов наше коло млинове* [5 : 70].

Твори О. Гончара насичені новою лексикою, новими думками, новим планетарним мисленням, яке зігріває, окрилює й об'єднує *однопланетян* (це слово теж належить письменникові). Лексичні й художньо-виражальні засоби О. Гончара — невичерпне джерело нових лінгвістичних та макронаукових досліджень. Сподіваємося, що 100-річчя від дня народження видатного українського письменника й громадського діяча, яке припадає на 2018 р., будемо святкувати всепланетарно. Слово *всепланетарний* — одне з найчастотніших у творчій спадщині О. Гончара.

У цій статті ми спинилися лише на деяких проблемах інтегрального дослідження лексики на основі структурних, функціональних та хронологічних параметрів. Вважаємо, що інтегрування лексичних скарбів мови в єдиній лексикографічній системі, яка виконуватиме функції класифікатора й електронної картотеки, забезпечить збереження давніх і сучасних надбань мовців, дозволить уникнути того стану, коли «болять загублені слова», коли відсутня інформація про слово. Слово до слова, цитата до цитати — й постане лексичний склад мови природно структурованим, стилістично орнаментованим, а, можливо, ще й поповниться скарбами XVII ст., зокрема із «Лексикону словенороського» П. Беринди, який утверджує гуманістичні основи життя і відомий багатьом різномовним користувачам [18].

Отже, інтегрально-ідеографічне моделювання, здійснюване на основі комплексу структурних, функціональних та хронологічних параметрів, сприяє інтегруванню знань про розвиток України та українського мовомислення впродовж значного часу, дозволяє всебічно вивчати традиції й нові тенденції українського мовотворення в структурі багатомовного інформаційного простору.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- БН — Білецький-Носенко П.П. Словник української мови / Підгот. до вид. В.В. Німчук. — К. : Наук. думка, 1966. — 423 с.
ВЗСО — Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. — 896 с.

- ВТС — Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с.
- Гол — Голоскевич Г. Правописний словник. — Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто — Львів: 1994. — 461 с.
- Гр — Словарь української мови / За ред. Б.Д. Грінченка. — Т. I–IV. — К., 1907 — 1909.
- Ж — Желеховський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словар. — Т. I–II. — Львів, 1886.
- НСЗ — Нові слова та значення: словник / Інститут української мови НАН України; уклали: Л.В. Туровська, Л.М. Василькова. — К.: Довіра, 2009. — 271 с. — (Словники України).
- ОЕ — Орфоепічний словник української мови: В 2-х т. / Уклад. М.М. Пешак, В.М. Русанівський, Н.М. Сологуб, В.В. Чумак, Г.М. Ярун. — К., 2001.
- Орф-75 — Орфографічний словник української мови / Уклад. С.І. Головащук, Т.В. Зайцева, І.С. Назарова, М.М. Пешак, В.М. Русанівський. — К., 1975.
- Орф-94 — Орфографічний словник української мови / Уклад. С.І. Головащук, М.М. Пешак, В.М. Русанівський, О.О. Тараненко. — К.: Вид-во «Довіра», 1994. — 864 с.
- Орф-09 — Український орфографічний словник / уклали: В.В. Чумак [та ін.]; за ред. В.Г. Скляренка. — К.: Довіра, 2009. — 1011 с. — (Словники України).
- СІС — Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. — К., 1986. — 776 с.
- ССІС — Сучасний словник іншомовних слів / Уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. — К., 2006.
- СУМ — Словник української мови. — Т. I–XI. — К.: Наук. думка, 1970–1980.
- УАС — Українсько-англійський словник / Уклад. К. Андрусишин і Я. Кретт. — Саскатун (Канада), 1990. — 1163 с.
- УНС — Українсько-німецький словник / Уклад. З. Кузеля і Я. Рудницький. — Лейпциг, 1943. — 1494 с.
- УРЕ — Українська радянська енциклопедія: В 12-и т. — К., 1977–1985.
- УРЕС — Український радянський енциклопедичний словник: У 3-х т. — К., 1967–1968.
- Я — Яворницький Д.І. Словник української мови. — Катеринослав, 1920. — Т. 1 (А–К). — 408 с.

1. Активні ресурси сучасної української номінації: Ідеографічний словник нової лексики / Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк, Н.Ф. Клименко, В.І. Критська, Т.К. Пуздирева, Ю.В. Романюк; Відп. ред. Є.А. Карпіловська. — К.: ТОВ «КММ», 2013. — 416 с.
2. *Вихованець Іван*. Ластівка над словом : поезії / Іван Вихованець ; передмова Анатолія Загнітка. — Луцьк : Вежа-Друк, 2014. — 116 с.
3. *Вихованець Іван*. Славень жажуреній мамі : поезії / Іван Вихованець ; передмова Анатолія Загнітка. — Луцьк : Вежа-Друк, 2014. — 116 с.
4. *Гнатюк І.С.* «Формування джерельної бази сучасної української лексикографії»: пленум Наукової ради «Українська мова» // Українська мова. — 2016. — № 1. — С. 141–148.
5. *Гончар О.Т.* Далекі вогнища: Нові твори. — К.: Рад. письменник, 1987. — 287 с.
6. *Городенська К.Г.* Українське слово у вимірах сьогодення / Інститут української мови НАН України. — К.: КММ, 2014. — 124 с.
7. *Гриценко П.Ю.* «Слово поза словником»: реєстр словника як проблема сучасної тлумачної лексикографії // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія. Ларисі Григорівні Скрипник. — К., 2011. — С. 238–249.
8. *Єрмоленко С.Я.* Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. — К.: Довіра, 1999. — 431 с.
9. *Караулов Ю.Н.* Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. — М.: Наука, 1981. — 366 с.
10. *Карпіловська Є.А.* Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій // Українська мова. — 2007. — № 4. — С. 3–15; 2008. — № 1. — С. 24–35.

11. *Клименко Н.Ф., Пещак М.М., Савченко І.Ф.* Формалізовані основи семантичної класифікації лексики. — К. : Наук. думка, 1982. — 250 с.
12. *Німчук В.В.* До проблеми про об'єкт і зміст курсу «Історія української літературної мови» // Українська мова. — 2014. — № 3. — С. 161–173.
13. Нові й актуалізовані слова та значення: словникові матеріали (2002–2010) / Кер. проекту і відп. ред. О.М. Тищенко, авт. кол.: В.О. Балог, Н.Є. Лозова, Л.О. Тименко, О.М. Тищенко [Ін-т укр. мови НАН України]. — К. : Видавничий дім Д. Бураго, 2010. — 280 с.
14. *Паламарчук Л.С.* Академічний тлумачний словник української мови // Слово і фразеологізм у словнику. — К. : Наук. думка, 1980. — С. 4–22.
15. *Русанівський В.М.* У слові — вічність: (Мова творів Т.Г. Шевченка). — К. : Наук. думка, 2002. — 240 с.
16. Словотворчість незалежної України. 1991–2011: Словник / Укладач А. Нелюба. — Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2012. — 608 с.
17. *Сніжко Н.В.* Динамізм та поліфункційність мови в тезаурусному відтворенні // Лінгвостилістичні студії : наук. журн. / [редкол. : С.К. Богдан (голов. ред.) та ін.]. — Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. — Вип. 2. — С. 173–179.
18. *Сніжко Н.В.* Історія українського мовомислення в інтегрально-ідеографічному вимірі // Сучасна українська нація: мова, історія, культура [Текст] : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю 16 березня 2016 року з нагоди 15-річчя кафедри українознавства / Наукові редактори : проф. Чоп'як В.В., проф. Магльованний А.В. — Львів: Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького, 2016. — С. 57–59.
19. *Сніжко Н.В.* Зведений словник лексики української мови кінця XVIII — поч. XXI ст. в інтегральних дослідженнях та компаративістиці // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. — К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2015. — Вип. 27. — С. 174–185.
20. *Сніжко Н.В.* Категоризація знань про світ і мову в інтегральних лексикографічних системах // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. — Випуск 36–37. — Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету, 2012. — С. 28–32.
21. *Сніжко Н.В.* Системний підхід до вивчення динаміки лексичного складу української мови кінця XVIII — поч. XXI ст. // Українська мова. — 2013. — № 3. — С. 110–127.
22. *Сніжко Н.В.* Способи відображення системності лексики та мовної картини світу в ідеографічному тезаурусі // Наукові записки. — Вип. 95. — Серія: Філологічні науки (мовознавство). — У 2 ч. — Кіровоград: РВВ ім. В. Винниченка, 2011. — С. 551–556.
23. *Сніжко Н.В., Сніжко М.Д.* «Ідеографічний тезаурус» як інформаційно-довідкова система при вивченні закономірностей структурно-функціональної організації лексики // Мовознавство. — 1996. — № 4–5. — С. 23–28.
24. *Сологуб Н.М.* Мовний світ Олеса Гончара / АН України. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Відп. ред. Русанівський В.М. — К. : Наук. думка, 1991. — 140 с.
25. *Степаненко М.І.* Світ в оцінці Олеса Гончара : аксіосфера щоденникового дискурсу письменника / автор і упорядник Микола Степаненко. — Полтава : ПП Шевченко Р.В., 2012. — 284 с.
26. *Степаненко М.І.* Духовний посил Олеса Гончара (за матеріалами «Щоденників» письменника) / автор і упорядник Микола Степаненко. — Полтава, 2009. — 60 с.
27. *Струганець Л.В.* Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ ст. — Тернопіль: Астон, 2002. — 352 с.
28. *Тараненко О.О.* Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ — ХХІ ст.) : Монографія / О.О. Тараненко. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. — 248 с.
29. Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леонідові Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І.С. Гнатюк. — К. : КММ, 2012. — 488 с.: портр. — (Серія «Не все спливає рікою часу...»).
30. Украинский семантический словарь. Проспект (М.М. Пещак, Н.Ф. Клименко, Е.А. Карпиловская и др.; Отв. ред. М.М. Пещак; АН УССР. Ин-т языковедения им. А.А. Потебни. — К. : Наук. думка, 1990. — 264 с.

Статтю отримано 19.05.2016.

Natalia Snizhko

Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

STRUCTURAL, FUNCTIONAL AND CHRONOLOGICAL PARAMETERIZATION
IN SUMMARY WORD INDEX, THESAURUS AND ELECTRONIC CARD FILE

The article is devoted to the problems of structural-functional and chronological parameterization of lexis, the use of which lexicography in modern integrated complex research contributes to the history and current state of Ukrainian language as the substantial level of multilingual informational space. Determined ways of systematic study of active and passive vocabulary language, suggested ways of ideographic-integrated design and development of modern electronic filing systems based on the Summary word index of Ukrainian end of XVIII — early XXI century. Samples of Honchar's neologism system posted.

Keywords: structure and functioning of lexis, lexicographical parameterization, dynamic of lexis, summary word index, integral-ideographic simulation, Honchar's neologisms, electronic card file.

Мовна мозаїка

ЛЬВІВ'ЯНИН — ДВА ЛЬВІВ'ЯНИНИ ЧИ ДВОЄ ЛЬВІВ'ЯН?

Якщо йдеться про чоловіків — мешканців м. Львова, то потрібно вжити числівниково-іменникову сполуку *двоє (трос, четверо, п'ятеро і т. д.) львів'ян*, тому що іменники, основи яких в однині і множині не збігаються (пор. *громадянин — громадяни, селянин — селяни, львів'янин — львів'яни, киянин — кияни, харків'янин — харків'яни*), в українській мові поєднуються зі збірними числівниками, що означають власне-кількість, і до того ж у формі родового відмінка множини: *двоє громадян, трос селян, четверо киян, п'ятеро харків'ян*. Форма жіночого роду *львів'янка* сполучається з власне-кількісними числівниками *два (три, чотири, п'ять і т. д.)*, бо її основи в однині і множині не відрізняються (пор.: *львів'янка — львів'янки*), причому із числівниками *два — чотири* вона вживається в називному відмінку множини (*дві, три, чотири львів'янки*), а із числівником *п'ять* і далі — у родовому відмінку множини (*п'ять, шість, сім, вісім і т. д. львів'янок*).

Катерина Городенська